

Nr 179.

Ankom till riksdagens kansli den 28 maj 1937 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statlig lagerhållning m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(1:a avd.)

Uti en den 13 maj 1937 dagtecknad proposition (nr 323) har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att dels medgiva, att upphandling och upplagring av varor intill ett sammanlagt belopp av 70,000,000 kronor må verkställas för statens räkning i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i berörda statsrådsprotokoll angivna riktlinjer; dels ock till statlig lagerhållning m. m. för budgetåret 1937/1938 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2,000,000 kronor.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *F. Domö m. fl.* (nr 89) och den andra inom andra kammaren av herr *G. Bagge m. fl.* (nr 290), vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om förslag redan till årets riksdag angående de åtgärder, som med hänsyn till det internationella orosläget omedelbart böra vidtagas för att stärka rikets ekonomiska försvarsberedskap, samt om de befogenheter, som härvid självständigt böra tillkomma Kungl. Maj:t.

I fråga om de skäl, motionärerna anfört till stöd för sin framställning, får utskottet hänvisa till motionen I: 89.

Departementschefen har inledningsvis erinrat därom, att i proposition (nr 318) till innevarande års riksdag angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. Kungl. Maj:t hade på förslag av chefen för finansdepartementet hemställt, bland annat, att riksgäldskontoret måtte förskottsvis, genom överlämnande av statskuldbervis med form och förfallotid bestämda i samråd med riksbanken, ställa medel till förfogande för den myndighet, åt vilken kunde komma att uppdragas att enligt fastställda direktiv verkställa inköp för statens räkning från utlandet, att av myndigheten användas för förvärv från riksbanken av för myndighetens verksamhet erforderliga belopp i guld och valutor intill ett värde efter dagskurs av högst 100,000,000 kronor.

Till grund för ifrågavarande förslag låge, på sätt framginge av berörda proposition, en inom finansdepartementet utarbetad promemoria rörande

möjligheten att för statliga inköp från utlandet disponera viss del av riksbankens tillgodohavanden i guld och valutor. I promemorian erinrades, att riksbankens berörda tillgodohavanden på grund av konjunkturförhållandena kommit att uppgå till betydande belopp, samt påvisades därmed förbundna risker av statsfinansiell såväl som av allmänt ekonomisk natur. Det framhölls i anslutning härtill, att det i förhandenvarande läge ur finansiell synpunkt vore ett önskemål, att genom ökad import taga hem en del av vederlaget för vår export och fraktfart. Vidare betonades, att om importen skedde på sådant sätt, att inhemsk köpkraft toges i anspråk för ändamålet samt om importen begränsades att avse nyttigheter för täckande av framtida behov, åtgärder för främjande av en sådan import kunde betraktas som ett naturligt och väsentligt led i den ekonomiska politik, som utvecklingen gjort påkallad. Från dessa utgångspunkter upptoges i promemorian till diskussion vissa frågor rörande den finansiella formen för begagnande av riksbankens omförmälda tillgodohavanden för statlig upphandling i utlandet i angivet syfte. I detta hänseende föreslogs i huvudsak att finansieringen skulle ske på så sätt, att riksgäldskontoret överlämnade till den statliga upphandlingsmyndigheten erforderligt belopp i skattkamarväxlar eller andra ur penningpolitisk synpunkt lämpliga statspapper, vilka finge av myndigheten mot erhållande av valutor och guld belånas respektive försäljas i riksbanken, som skulle kunna försälja papperen på marknaden. Däremot inginge promemorian ej på spørsmålet, huruvida vid sidan av de valutatekniska motiven skäl kunde anses föreligga för staten att för tillgodoseende av framtida behov verkställa större inköp i utlandet. Beträffande detta spörsmål uttalades endast, att det närmast kunde tänkas, att risken för en handelsavspärrning skulle kunna motivera en statlig lagerhållning av från utlandet införda förnödenheter, varjämte framhölls, att ett närmare omdöme härutinnan torde kunna avgivas av rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap.

I sitt anförande till statsrådsprotokollet i ärendet hade chefen för finansdepartementet anslutit sig till de synpunkter, som kommit till uttryck i promemorian. I likhet med vad som skett i promemorian berörde chefen för finansdepartementet endast den finansiella sidan av de ifrågasatta åtgärderna. Beträffande formerna för upphandlingen och de behov, vilka den lämpligen borde inriktas på att fylla, förutsattes, att dessa spörsmål senare skulle anmälas av chefen för handelsdepartementet.

I anslutning till detta uttalande hade förenämnda promemoria överlämnats till handelsdepartementet för prövning ur de synpunkter, som detta departement närmast hade att företräda. Med anledning härav har chefen för handelsdepartementet anmodat rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap att inkomma med yttrande i ärendet såvitt angår frågan om inköp ur beredskapssynpunkt av varor i utlandet jämte därmed sammanhängande spörsmål. Sedan rikskommissionen den 27 april 1937 avgivit begärt yttrande, har över detta i sin tur inhämtats yttranden från kommerskollegium och statskontoret.

Rikskommissionens för ekonomisk försvarsberedskap yttrande utmynnade

i ett uttalande, att åstadkommandet av statliga reservlager av viktiga importvaror, vilka under en spänd politisk situation kunde förväntas bli svåra att anskaffa, måste betraktas som ett utomordentligt betydelsefullt försvarsberedskapsintresse. Kommissionen tillstyrkte därför livligt, att en verksamhet från statens sida igångsattes för anskaffande och vårdande av dylika reservlager, till en början i ungefärlig anslutning till ett av kommissionen framlagt förslag, slutande på ett inköpsvärde av sammanlagt omkring 70 miljoner kronor. Samtidigt förordade kommissionen, att åtgärder skyndsamt vidtoges för utrönande av möjligheterna att åstadkomma ökade, bombsäkra lagringsutrymmen för flytande bränslen genom insprängning i berg, samt att, därest undersökningarna därvid ledde till gynnsamt resultat, arbeten snarast möjligt igångsattes för att bringa sådana lagringslokaler till stånd antingen i statens egen regi eller efter uppgörelse med enskilda företag. Härvid borde enligt kommissionens mening övervägas att söka inordna de erforderliga sprängningsarbetena i det statliga systemet för arbetslöshetens bekämpande. För ledningen av ifrågavarande lagringsverksamhet föreslog kommissionen inrättande av ett särskilt centralorgan.

Rikskommissionen betonade, att de förråd, som sålunda med statens medverkan skulle anskaffas, borde få karaktären av reservlager, vilka skulle stå till förfogande först då verkligt behov förelåge vid avspärning eller liknande förhållanden. Kommissionen framhöll i anslutning härtill, att lagren borde hållas i möjligaste mån avskilda från den vanliga, kommersiellt behövliga lagerhållningen, ehuru givetvis i fråga om varor, som vore underkastade förändring eller förskämning, erforderlig omsättning måste komma till stånd.

Vad rikskommissionen anfört beträffande formen för anskaffandet av dessa reservlager, omfattningen av lagerhållningen, årskostnaderna, lagringsutrymmen samt administrationen av lagerverksamheten får utskottet hänvisa till propositionen.

I sitt över rikskommissionens förslag avgivna yttrande hade *kommerskollegium* förklarar sig ur de synpunkter, kollegium hade att företräda, kunna fullt ansluta sig till syftet med rikskommissionens förslag.

Även *statskontoret* hade, om ock under uttalande av vissa betänkligheter, tillstyrkt rikskommissionens förslag.

Departementschefen har för egen del i ärendet anfört följande:

Såsom av föregående redogörelse framgår skulle en statlig upphandling från utlandet hava en uppgift att fylla ur penningpolitiska synpunkter. Genom rikskommissionens för ekonomisk försvarsberedskap förevarande förslag har uppmärksamheten riktats därpå, att en dylik import även ur andra synpunkter lär kunna vara till gagn. Erfarenheterna från åren under världskriget hava, oaktat vårt land icke var indraget i kriget, givit oss en ganska god inblick i de besvärligheter, som kunna möta vid avbruten eller försvårad varutillförsel utifrån. Ehuru någon direkt anledning icke nu föreligger att räkna med uppkomsten av en liknande situation, inbjuder det oroliga utrikespolitiska läget till vaksamhet. Enligt de undersökningar, som rikskommissionen företagit, äro de i landet under normala förhållanden be-

fintliga lagren av många viktiga varuslag alltför små för att trygga vår försörjning i händelse av avspärrning. En statlig lagerhållning av från utlandet införda förnödenheter i anslutning till de riktlinjer, som rikskommissionen uppdragit, skulle givetvis i berörda hänseende kunna bliva av betydelse. För egen del vill jag därför i likhet med de hörda myndigheterna i princip giva min anslutning till det förslag, som innefattas i rikskommissionens utlåtande.

På sätt rikskommissionen framhållit och av kommerskollegium understrukits torde de förråd, som sålunda böra uppläggas, få karaktär av reservlager i så måtto att desamma ej böra ingå i den normala lagerhållningen i landet. Detta utesluter ej, att i vissa fall omsättning av lagren bör ske genom avyttring av gamla förråd, och anskaffande av nya i dessas ställe. I vissa fall såsom beträffande varor, vilka äro underkastade försämring, är ett dylikt förfaringssätt nödvändigt. Vid den försäljning från reservlagren, som sålunda kan komma att äga rum, måste uppenbarligen, på sätt i ärendet framhållits, tillses, att den enskilda handeln störes så litet som möjligt.

Även vid upphandlingen är en viss försiktighet nödvändig för undvikande av att marknaden oroas, med prisstegringar och osund spekulation som följd. Det förtjänar i detta sammanhang erinras, att en statlig upphandling av utländska produkter, vid sidan av den normala importen till Sverige, kan få en icke ringa handelspolitisk betydelse. Vid verksamhetens bedrivande böra naturligtvis de synpunkter av dylik art, som i förekommande fall må göra sig gällande, såvitt möjligt beaktas.

I överensstämmelse med de förslag, som framkommit i ärendet, finner jag de med upphandlingen och lagerhållningen sammanhängande uppgifterna böra handhas av ett särskilt centralorgan. Detta synes såsom kommerskollegium och statskontoret framhållit lämpligast böra få karaktär av en statlig nämnd, vars ledamöter förordnas av Kungl. Maj:t. Antalet ledamöter torde icke böra överstiga fem. I nämnden bör vara representerad såväl sakkunskap på affärlivets område som administrativ erfarenhet. Den omedelbara ledningen av verksamheten läser, på sätt ämbetsverken föreslagit, böra anförtros åt någon lämplig person, vilken i egenskap av verkställande direktör helt kan ägna sig åt uppgiften. Jämväl beträffande personalbehovet i övrigt torde av ämbetsverken anförda synpunkter förtjäna beaktande. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma ersättning till nämndens ledamöter och verkställande direktören samt att i övrigt meddela de föreskrifter med avseende å verksamheten, som må finnas påkallade.

Att på förhand uppdraga närmare riktlinjer för nämndens arbete möter svårigheter. Jag biträder rikskommissionens uppfattning, att nämnden bör lämnas tämligen stor handlingsfrihet. Då det emellertid är av vikt, att Kungl. Maj:t noga kan följa verksamheten, torde av nämnden uppgjord plan för arbetets bedrivande böra för godkännande underställas Kungl. Maj:t, som därjämte bör erhålla regelbundna rapporter rörande verksamheten. Av betydelse är givetvis, att visst samarbete äger rum med rikskommissionen. Liksom kommerskollegium anser jag det vara av vikt, att nämnden tillförsäkrar sig medverkan från de enskilda företagens sida. Såväl upphandlingen som lagerhållningen läser i åtskilliga fall kunna ombesörjas av de privata näringsidkarna för nämndens räkning. Härigenom tillgodogöras de tillgångar i form av erfarenhet, affärsförbindelser m. m., som de i vederbörande bransch arbetande firmorna äga, och undvikes mycket detaljarbete för den statliga upphandlingsmyndigheten. Lagerhållningen bör i sådant fall i allmänhet kunna förenas med skyldighet för lagerhållaren att i enlighet med vad tidigare anförts beträffande vara, som lätt försämras eller förstöres, tillse, att densamma vid lämplig tidpunkt utbytes mot ny.

Det ligger i sakens natur och understrykes av vad nyss sagts angående angelägenheten av en viss försiktighet vid uppköpen, att en verksamhet sådan som den här ifrågasatta icke omedelbart kan få den omfattning, som ur enbart beredskapssynpunkt kunde vara önskvärd. Särskilt gäller detta beträffande varor, som ej kunna här lagras i större utsträckning med mindre nya lagerutrymmen anskaffas. I betraktande av dessa omständigheter synes det av rikskommissionen angivna beloppet 70 miljoner kronor fullt tillräckligt för den upphandling, som kan ifrågakomma under åtminstone det närmaste året. Jag förutsätter alltså, att upphandlingen tillsvidare begränsas till detta belopp.

Vad angår sättet för bestridande av utgifterna för upphandlingen hänvisar jag till vad chefen för finansdepartementet tidigare anfört. Jag erinrar om att det förordade beloppet ligger inom gränserna för det hemvändande för riksgäldskontoret att i viss form förskottera medel, varom hemställan gjorts hos riksdagen.

Att närmare ingå på den varuförteckning, som ligger till grund för kommissionens förslag, synes icke erforderligt. Det är uppenbart, att, såsom kommissionen jämväl själv framhållit, en dylik förteckning måste bli av rent preliminär natur. Här torde vara tillräckligt att fastslå den ledande principen för upphandlingen, nämligen att denna bör avse varor, vilka erfordras för näringslivet men ej kunna frambringas i tillräcklig mängd inom landet. Ett betydande utrymme torde härvid böra lämnas bränsleprodukter samt råvaror för jordbruksdriftens behov såsom konstgödsel och kraftfoder. Det närmare avgörandet torde emellertid få bli beroende av förhållandena vid tidpunkten för upphandlingen.

För de årliga omkostnaderna har rikskommissionen beräknat ett belopp av 1.5 miljoner kronor, vilket i sig innesluter kostnaderna såväl för administration och lagerhyror som för varuomsättning. Vidare torde — även med en till 70 miljoner kronor begränsad upphandling — böra såsom rikskommissionen föreslagit beräknas vissa utgifter för anskaffande eller utökning av lagerlokaler. Det härför erforderliga beloppet har av kommissionen uppskattats till 800,000 kronor. Det möter uppenbarligen stora svårigheter att bedöma tillförlitligheten av dessa beräkningar. Utan att inlåta mig på någon närmare granskning av desamma vill jag, efter samråd med chefen för finansdepartementet, föreslå, att medel för bestridande av samtliga ifrågavarande kostnader för nästa budgetår upptagas å riksstaten under ett gemensamt anslag av förslagsanslags natur. Anslaget torde vid sådant förhållande lämpligen kunna avrundas till 2 miljoner kronor. Medelsanvisningen bör ske under tionde huvudtiteln.

Vad i övrigt angår frågan om utökning av nuvarande lagringsmöjligheter delar jag rikskommissionens av kommerskollegium biträdda mening rörande vikten av att bombsäkra lagringsutrymmen för flytande bränslen beredas. Den utredning, som i detta hänseende kan erfordras, torde eventuellt kunna verkställas genom upphandlingsmyndighetens försorg. Skulle utredningen giva vid handen, att dylika lagringsutrymmen lämpligen kunna utföras såsom beredskapsarbeten för arbetslöshetens bekämpande i landets stenindustridistrikt, torde de för sådana arbeten avsedda medlen kunna i viss utsträckning tagas i anspråk för ändamålet.

Frågan om beredande av täckning för det i det föregående angivna anslagsbeloppet, 2 miljoner kronor, torde få senare anmälas av chefen för finansdepartementet.

I föreliggande proposition har Kungl. Maj:t framlagt ett såväl ur beredskaps- som valutateknisk synpunkt betydelsefullt förslag, åsyftande att

Utskottet.

stärka vårt lands ekonomiska försvarsberedskap genom åstadkommande av statliga reservlager av viktiga importvaror. Vad Kungl. Maj:t därvid i skilda avsenden föreslagit finner utskottet välgrundat och anser sig följaktligen böra tillstyrka propositionen i fråga.

Vad beträffar de föreliggande motionerna torde genom det av Kungl. Maj:t nu framlagda förslaget syftet i desamma bliva tillgodosett. Vid sådant förhållande torde motionerna i fråga icke böra till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottet hemställer,

I. att riksdagen må

a) medgiva, att upphandling och upplagring av varor in- till ett sammanlagt belopp av 70,000,000 kronor må verkställas för statens räkning i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 13 maj 1937 angivna riktlinjer;

b) till *statlig lagerhållning m. m.* för budgetåret 1937/1938 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2,000,000 kronor.

II. att motionerna I:89 och II:290 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 28 maj 1937.

På statsutskottets vägnar:

ANDERS ANDERSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Olof Olsson, Nilsson* i Malmö, *Svensson* i Kompersmåla, *Oscar Olsson, Hansén, Asplund, Nilsson* i Landeryd, *Gustafsson* i Benestad, *Holmström, Nilsson* i Fredriksfält, *Hörstadius* och *Englund*; samt

från andra kammaren: herrar *Anderson* i Råstock, *Jansson* i Falun, *Törnkvist, Eriksson* i Stockholm, *Jeppsson, Persson* i Falla, *Svensson, Andersson* i Prästbol, *Ward, Andersson* i Södergård, *Isacsson* och *von Seth*.